

אדם לאדם - אדם: רופאים חסידי אומות העולם ורופאים אמיצים נוספים

תקציר:

נכון ליום 1.1.2013, מתוך 24,811 חסידי אומות העולם שהוכרו על ידי "יד ושם", 245 הם רופאים ו-31 הם סטודנטים לרפואה - 1% מכלל הרשימה. הרופאים יכלו לעזור, תוך סיכון עצמי עצום, באופנים שונים ומגוונים: ניתוחים לשינוי סימני הזהות היהודית, ניפוק אישורים ומסמכים כוזבים, אשפוזים, הברחת חומרי רפואה לגטאות, הסתרה בבתי חולים או בביתם הפרטי, סיוע במילוט, פעילות במחתרת ועוד. בין הרופאים היהודים בגטאות ובמחנות היו כאלה אשר מעבר לתפקודם היום-יומי, במציאות של רעב, מצוקה, השפלה, מחסור בתרופות וסכנת חיים מתמדת להם ולבני משפחותיהם, עשו פעולות אמיצות להצלת חיי אחרים, תוך סיכון עצמי. רופאים יהודים אחרים עמדו בחזית ההתנגדות לנאצים, כבודדים או כחלק מארגונים. נביא להלן מספר דוגמאות לגבורתם של אותם רופאים.

אבי עורי^{2,1}
דן רייך³

¹הפקולטה לרפואה סאקלר, אוניברסיטת תל אביב
²מרכז רפואי - שיקומי רעות, תל אביב
³מחלקת פגים וילודים, מרכז רפואי העמק, עפולה

המאמר מוקדש לפרופ' שאול שאשא ולד"ר דניאל נדב, בהערכה ובהוקרה על פועלם הבלתי נלאה ורב השנים בחקר ההוראת נושא הרפואה ורופאים בשואה.

מילות מפתח: חסידי אומות העולם; רופאים בתקופת השואה; היסטוריה של הרפואה.
KEY WORDS: Righteous among the nations; Medical doctors in the Holocaust; History of medicine

הקדמה

"העולם הנאור עמד מנגד, ורק צדיקים מעטים בסדום החדשה, חסידי אומות העולם, עשו כמיטב יכולתם להציל מעט יהודים" (אבא קובנר). בהתאם לחוק זיכרון השואה והגבורה-יד ושם משנת 1953 [1], התואר חסיד אומות העולם ניתן למי שאינו יהודי, אשר פעל למען הצלת יהודים בתקופת השואה, תוך סיכון עצמי וללא קבלת תמורה. נכון לאחד בינואר 2018, 26,973 אנשים מ-51 מדינות ובנוסף שני ארגונים הוכרו כחסידי אומות העולם [2]. אנשים אלו מוכיחים שאומץ לב, אנושיות, מצפון, ערכי מוסר וחמלה לא נעלמו כליל באותן שנים חשוכות. אומץ ליבם של רופאים, אחיות וסטודנטים לרפואה במדינות תחת הכיבוש הנאצי, אשר פעלו למען הצלת יהודים בשואה, זכה לתשומת לב מועטה יחסית [3,4]. מעשיהם אלה הם ניצוצות של אור באפלה של רפואה נפשית, זדונית וחשוכה מבית היוצר של רופאים נאצים ומשתפי פעולה. נביא להלן מספר דוגמאות לגבורתם של אותם רופאים. מטבע הדברים, קצרה היריעה מלציין במאמר את כולם. אין בציון שמם של המעטים שמוזכרים, בכדי להמעט במשהו מפועלם ואומץ ליבם של כל האחרים.

רופאים חסידי אומות העולם:

בְּמִדּוֹרוֹת מְלַחְמָה, בְּדִלְקָה, בְּשִׂרְפָה,
בֵּין יָמִים סוֹעְרִים שֶׁל הַדָּם,
הִנְנִי מִבְּעִירָה פְּנִסֵי הַקָּטָן,
לְחַפְּשֵׁי, לְחַפְּשֵׁי בֶן-אָדָם.

תָּן סִימָן, אֱלֹהִים, תָּן סִימָן עַל מִצְחוֹ,
כִּי בָאֵשׁ, בְּדִלְקָה וּבְדָם,

כֵּן אֶכִּיר אֶת הַזֵּיק הַטְּהוֹר, הַנִּצְחִי,
אֶת אֲשֶׁר חִפְּשֵׁתִיו: בֶּן-אָדָם.

(חנה טנש, "במדורות מלחמה", אוקטובר 1940).

רופאים חסידי אומות העולם

מתוך 24,581 חסידי אומות העולם שברשימת "יד ושם" מיום 1.1.2018, 245 (1%) הם רופאים ו-31 הם סטודנטים לרפואה מ-19 מדינות שונות. Halioou וחב' [3] מפרטים במאמרם את מדינות המוצא של המצילים, דרכי ההצלה השונות ומספרם של הניצולים. חלק מפעולות ההצלה היו דומות לשל מצילים אחרים: הסתרת יהודים, הנפקת תעודות מזויפות, או סיוע במילוטם למקום מבטחים. דרכי הצלה אחרות הן ייחודיות לרופאים: אשפוז או הסתרה בבתי חולים, הנפקת אישורים רפואיים כוזבים, הברחה לתחומי הגטאות של תרופות וחומרי רפואה אחרים וכן ניתוחים להסתרת הזהות היהודית, כמו תיקון ברית המילה וניתוחי אף. חלקם פעלו לבדם או בשיתוף עם אנשי צוות רפואיים נוספים, ואחרים במסגרת חברותם בארגוני התנגדות והצלה. **נביא בקצרה מספר דוגמאות:**

ד"ר **סטניסלב סוויטאל**, מנהל בית חולים בעיירה ליד ורשה, ועובדי בית החולים שלו הסוו את עצמם כחולים והצילו קבוצת שורדים ממקום מחבואם מתחת להריסות אחד הבתים. היו אלה ניצולים מגטו ורשה, שהצליחו לברוח לצד הארי דרך תעלות הביוב לאחר דיכוי המרד. ביניהם היו **יצחק (אנטק) צוקרמן, צביה לובטקין ומארק אדלמן**, מבכירי המפקדים של מרד גטו ורשה.

ד"ר **ידוויגה באליצקה** ובני משפחתה הצילו צעירה יהודייה, חברת ארגון אי"ל, אשר הגיעה לביתם כשהיא פצועה קשה מירי

שרווחו בפולין באותה העת. בדצמבר 1939 הגיע לוורשה, היה פעיל במחתרת הפולנית וטיפל בחולים יהודים בגטו. לימד בבית החולים האוניברסיטאי בוורשה והיה בקשר עם פרופ' **הירשפלד**, ממגלי סוגי הדם, ועם עוזרו, ד"ר **קזימיש פולק**, שהצטרף לאשתו היהודיה שנכלאה בגטו. ב-21 ביולי 1942, ערב תחילת גירוש יהודי גטו ורשה למחנה ההשמדה טרבלינקה, ביקר בגטו כדי לטפל בחולה יהודי. בעודו יושב ליד מיטתה, פרצו לבניין אנשי גסטאפו ורצחו ביריות את כל הגברים, ובהם ד"ר **רשייה** [7].

באיטליה הכבושה, הגו **אדריאנו אוסיצ'יני וג'ובאני בורומיאנו**, רופאים בבית החולים Fatebenefratelli ברומא, רעיון מקורי להצלת יהודים: הם המציאו מחלה זיהומית קשה ומדבקת, וכך מנעו מאנשי האס-אס להיכנס לאגף הבידוד בבית החולים. הם קראו לה "מחלת א", על שמם של שני קצינים נאציים בכירים ששמותיהם מתחילים ב-"א" [8]. **אוסיצ'יני** היה פסיכיאטר שנמנה עם לוחמי המחתרת האיטלקית ברומא. לפי דיווח ב"הארץ" [5], בגיל 96 הוא היה אורח הכבוד בטקס הענקת תואר "בית החיים" לבית החולים, מטעם קרן **ראול ולנברג**, על חלקו בהצלת עשרות מיהודי העיר. בטקס נכחו בין השאר שניים מהניצולים, **גבריאלה סונינו ולוצ'אנה טדסקו**. "בית החולים, הסמוך לבית הכנסת הגדול ולגטו של רומא, היה מרכז פעילות אנטי-נאצית. במרתפי המבנה הוא העניק מקלט ליהודים ולפעילים אנטי-נאצים, וקיים קשר רדיו רציף עם הפרטיזנים. "צריך תמיד לנסות להיות בצד הצודק", אמר היום אוסיצ'יני בריאיון ללה סטמפה". פעילותו האנטי-נאצית של **אוסיצ'יני** עלתה לו במאסר ובעינויים. לאחר המלחמה הוא כיהן כסנאטור וכמרצה באוניברסיטה. הוא ו**בורומיאנו** הוכרו כחסידי אומות העולם.

ארי דה פרו (Arie de Froe), אנתרופולוג-אנטום ואמברולוג הולנדי מאוניברסיטת אמסטרדם, הציל מספר רב של יהודים בכך שסיפק להם מסמכים מזויפים. הוא גם פרסם מסמך "מדעי" בן 100 עמודים שבו "הוכיח" שהיהודים ממוצא פורטוגזי למעשה אינם יהודים וכך מנע את שליחתם להשמדה [9].

ד"ר **טינה בוכטר-סטרובוס** (Tineke Buchter-Strobos), ילידת אמסטרדם, הייתה סטודנטית לרפואה. כשסגרו הנאצים את האוניברסיטאות היא המשיכה ללמוד בהסתר והצטרפה למחתרת. **סטרובוס** הצילה 100 יהודים במהלך הכיבוש על ידי מתן מסתור במקומות שונים, ומספר פעמים הצליחה לסלק גרמנים מביתה. היא העבירה מזון, מסמכים מזויפים, נשק ומכשירי רדיו באופניה, ואף דאגה לאוכל כשר לדתיים שביין המוסתרים. לאחר המלחמה השלימה את לימודיה, התמחתה בפסיכיאטריה, עברה לניו יורק וסיימה התמחות בנייר-פסיכיאטריה. **סטרובוס** נפטרה בגיל 91 [10].

ד"ר **מוחמד הלמי**, רופא מצרי יליד חרטום שבסודן, החל ללמוד רפואה בברלין בשנת 1922. עם תום לימודיו עבד במכון על שם רוברט קוך וזכה להערכה רבה, אך מוצאו היווה מכשול לקידומו המקצועי. עובדה זו, ועמדתו הביקורתית הגלויה כלפי ראשי המשטר הנאצי, הגיעו לאוזנם של אנשי הגסטאפו ובשנת 1937 הוא פוטר מעבודתו, נאסרה עליו עבודה בבתי חולים ציבוריים ואף נאסר עליו להינשא לארוסתו הגרמניה. בשנת 1939 נעצר **הלמי** עם אזרחים מצריים נוספים, אך שוחרר בשל מצבו הבריאותי. ד"ר **הלמי**

של איש גסטאפו. הצעירה, **שרה בידרמן**, הועברה לבית חולים בוורשה, נותחה וניצלה. רופאים פולנים שהיו שותפים להצלתה, ד"ר **יורביץ'** וד"ר **ברומקובסקי**, נתפסו ונשלחו לאושוויץ.

פרופ' **אדוארד לוט** הציל מספר יהודים: הוא סיפק להם תעודות מזויפות, הבריח לגטו ורשה תרופות, ואף הבריח ספרים ועזרי לימוד לבית הספר לרפואה שפעל בגטו בחשאי. למרות האיסור והסיכון שבדבר, היה בקשר עם רופאים יהודים ואף מילט מהגטו את ד"ר **לודוויג שטבהולץ**, כשהוא מוסווה כפצוע ורגלו מגובסת, ועזר בהסתרתו. **לוט** השתתף במרד של המחתרת הפולנית נגד הנאצים ונהרג בקרבות.

ד"ר **צ'סלב ורחלובסקי**, רופא בבית חולים פסיכיאטרי בקרקוב, הסתיר יהודים בביתו שבשטח בית החולים שבו עבד, תוך שהוא מסכן את חייו וחיי אשתו ובתו. ד"ר **יז'י בוריסוביץ'** עבד כנירולוג בבית החולים הפסיכיאטרי שגבל בגטו ראדום בפולין. הוא היה בקשר עם רופאי המחלקה למחלות מדבקות בבית החולים בגטו, שבה אושפזו בעיקר חולי טיפוס. למרות האיסור נכנס פעמים חוזרות לגטו, בדק חולים וייעץ לרופאי המחלקה. הוא החביא יהודים בבית החולים שלו וטיפל בהם כשהם מוסווים כחולים פולנים. שוב ושוב סיכן את חייו, כשהשיקול היחיד שהנחה אותו היה הצו האנושי-מצפוני. ד"ר **בוריסוביץ'** גם אסף את בתה בת השישה חודשים של צעירה שנשלחה לטרבלינקה והעביר אותה למחבוא בבית משפחה פולנית.

פרופ' **רודולף וייגל**, ממפתחי תרכיב יעיל נגד מחלת טיפוס הבהרות, הצליח להעביר את התרכיב לגטו לבוב ולגטו ורשה ובכך הציל חיי יהודים רבים. הוא גם הסתיר בביתו משפחה יהודית. ד"ר **טדאוש קוסיוביץ'** הגיש עזרה ליהודים שנורו על ידי הגרמנים בעיר בנדין בספטמבר 1939, אשפז רבים מהם בבית החולים בו עבד, הסתירם וכך הציל אותם. הוא נאסר על ידי הגסטאפו, נשלח למחנה דכאו ומשם למיידנק, ושרד.

פליקס קאנאבוס, **אנדז'י טרויאנובסקי**, **סטניסלאב ביאלצקי**, **ינינה רדלינסקה**, **טדאוש כרמזה וויצ'ן ווישנו** ניתחו בחשאי גברים "לתיקון" ברית המלה ובאחרים ביצעו ניתוחי אף, בניסיון להסתיר את מוצאם היהודי.

עם נפילת פולין, אלפי פולנים, חלקם יהודים, עברו להונגריה. גנרל ורופא פולני Jan Kofaj – Szrednicki, שירת כיו"ר הצלב האדום הפולני בהונגריה שעזר לפליטים. הארגון היה בקשר עם הממשלה הפולנית הגולה בלונדון ועם הממשל ההונגרי. הגנרל-הרופא סיפק ליהודים הפליטים מסמכים מזויפים שאפשרו להם להישאר בהונגריה. במארס 1944, כשגרמניה פלשה להונגריה, נערכה פשיטת גסטאפו על משרדיו של **קולטאי ז'יניצקי**. הוא סירב למסור את רשימת היהודים שהציל בבודפשט, ונורה במקום. בשנת 1998 הוכר על ידי "יד ושם" כחסידי אומות העולם [5].

הרופאים **אלכסנדרה מיאנובסקה** ו**שלפאק** עמדו בראש המחלקה הרפואית בארגון מחתרתי פולני להצלת יהודים, ז'גוטה. הם הגישו עזרה רפואית ליהודים בדירות מסתור, דאגו לסידורי אשפוז בבתי חולים ולזיוף תעודות. פרט לאותם רופאים שהוכרו כחסידי אומות העולם כפרטים, גם ארגון "ז'גוטה" עצמו קיבל את האות [6].

פרנצישק רשייה (Franciszek Raszeja) היה מנתח פולני שלמד רפואה במינסטר, בקרקוב ובפוזנן. כבר בשנות השלושים תמך בזכויות האדם והתנגד לנטיות האנטישמיות

ארגונים, קבוצות מחתרת ועיירות שזכו באות חסידי אומות העולם

לא רק בודדים הוכרו כחסידי אומות העולם. היו גם ארגונים, קבוצות מחתרת ועיירות שהצילו יהודים, וזכו באות. בין השנים 1940–1944, תושבי העיירה הפרוטסטנטית Le Chambon-sur Lignon בדרום-מרכז צרפת, שמנתה 5,000 תושבים, וכן תושבים נוספים מהסביבה, הסתירו קרוב ל-5,000 איש, מהם כ-3,500 יהודים, שברחו מאזור וישי. בהנהגת הכומר André Trocmé, אשתו **מגדה** והכומר Edouard Theis, שראו ביהודים עם נבחר, נרתמו התושבים למבצע. כמרים אחרים מהאזור נסחפו אחר ההטפה האנטי נאצית של **טרוקמה**, וכך עבר מבצע ההסתרה גם ליישובים אחרים. רוב היהודים שהוסתרו היו פליטים ממדינות אחרות. הילדים השתתפו בטקסים הפרוטסטנטיים, אך **טרוקמה** עודדם לנהל במסתור

ופרידה שטורמן, גרמניה מקומית, פעלו יחד בגרמניה הנאצית להצלת משפחה יהודית שהסתירו בבתייהם תוך סיכון עצמי. שניהם הוכרו כחסידי אומות העולם [11].

הפסיכיאטרית הצרפתייה **אדלייד אובל** (Adelaide Hautval) הייתה בתו של כהן דת אוונגלי בלורייין. היא נאסרה לאחר שמחתה על הטיפול של הגרמנים בנשים יהודיות בבית כלא צרפתי. להזדהות עם האסירים היהודים היא ענדה על בגדה טלאי צהוב [12,13]. האס-אס הכריז שאם רצונה להגן על יהודים, היא מוזמנת לחלוק אתם את גורלם, וד"ר אובל גורשה לאושוויץ, שם טיפלה במסירות בחולים יהודים. היא נשלחה לעבודה בבלוק 10, צריף הניסויים במחנה הראשי, כדי ליטול חלק בניסויי העיקור שנעשו בנשים יהודיות ביזמתו של ד"ר **קרל קלאונברג**, אך היא סירבה לשתף פעולה. כשהטיחו בה הרופאים הנאצים שהיהודים אינם אלא "תת-אדם", השיבה כי יש אנשים מכל מיני סוגים, כמה שונים ממנה, כמה שונים מהגרמנים. **אובל** ניצלה בזכות צירוף מקרים של מזל וסיוע של אסירים שעבדו בבית החולים. מאושוויץ הועברה למחנה הנשים רוונסבריק, ושרדה. היא הייתה עדת מפתח במשפטו של ד"ר **דרינג** הפולני, עוזרם של **מנגלה וקלאונברג**. מדבריה: "כאן כולנו נידונים למוות. הבה נתנהג כבני אדם כל עוד אנו חיים".

קורט לינגנס ואלה לינגנס-ריינר, זוג רופאים אוסטרים, עסקו בפעילות אנטי נאצית והצילו יהודים בדרכים שונות. הם הסתירו בביתם יהודים לביל הבדולח ובהמשך בין השנים 1941–1942. כמו כן העבירו לבית חולים בזהות שאולה צעירה יהודייה שנזקקה לניתוח. שותפם לפעילות האנטי נאצית היה האציל הרופא Karl von Motesiczky, אשר בנוסף לרפואה למד פילוסופיה ותיאולוגיה והתמחה בפסיכואנליזה. יחד ניסו לסייע למספר יהודים לברוח להונגריה, אך עקב הלשנה הוסגרו לגסטאפו. קורט נשלח לחזית הרוסית, שם נפצע. אלה והרופא נשלחו לאושוויץ. הרופא נפטר ממחלת הטיפוס. **אלה** שרדה את צעדת המוות. בשנת 1980 הוכרו שלושתם כחסידי אומות העולם.

ד"ר **אלברכט טיטצה** (Tietze), רופא גרמני, למד רפואה בברסלאו ועבד כמתמחה בבית חולים בברלין. בהשראת אביו, רופא אף הוא, הביע תמיכה מופגנת ביהודים ובנרדפים אחרים. בשנת 1933, עם עלות הנאצים לשלטון, גורשו הרופאים היהודים מבית החולים, עזב איתם לאות הזדהות. בזמן המלחמה עבד בבית החולים של המשטרה והקים בו תא מחתרת. הוא אשפז בבית החולים מתנגדי משטר בעזרת מסמכים רפואיים כוזבים, סייע בהברחת רופאים יהודים והסתיר בביתו שתי נשים יהודיות. לאחר המלחמה העיד נגד פושעי מלחמה נאצים ונרדף עקב כך. בשנת 1971 הוכר כחסידי אומות העולם. "הוא היה לוחם יוצא דופן. הנשק שלו היו ידיו, מוחו, לבו ומצפוננו" [15].

Ernst Tier Morch היה הרופא הראשון בדנמרק שהתמחה בהרדמה. בזמן הכיבוש הנאצי הצטרף **מורך** למחתרת הדנית. יחד עם חבר רוקח ערבבו קוקאין בדם ארנבות ופיזרו את התערובת לאורך הנמל, ממנו היו אמורים לברוח יהודי דנמרק בחילוף אמיץ לשבדיה. כך התבלבלו וסוממו כלבי המחפשים הנאצים. הוא גם סיפק תרופות המכילות ברביטורטים, כדי להרדים תינוקות כדי שלא יבכו, בעת שהוריהם הסתתרו מפני הקלגסים הנאצים וכלביהם [16].

■ **השואה היא אחד האירועים המזוויעים ביותר בהיסטוריה של האנושות, אך גם בחשיכה שירדה על אירופה נותרו ניצוצות אור בודדים בקרב העמים הכבושים.**

■ **רופאים ובעלי מקצועות הבריאות האחרים ניסו כל שביכולתם כדי להציל יהודים באמצעים המועטים שעמדו לרשותם ותוך סיכון עצמי.**

■ **קריאה חוזרת והעמקה בתולדות מלחמת העולם השנייה והשואה מראה, שגם כשנראה שכלו כל הקצין ואין עוד תקווה, ניתן לעשות ולאלתר מעשים אנושיים ובעלי תעוזה נדירה.**

הגרמני הצטרף למחתרת הצרפתית, טיפל ביהודים, דאג להם למסמכים מזויפים, וסייע בהעברתם למקומות מחבוא. בפשיטה על בית הספר, יחד עם היהודים שהסתתרו נתפס גם הרופא. הוא הושלך לכלא ונורה למוות על ידי הגסטאפו [17]. המקום שוחרר בספטמבר 1944. בשנת 1990 הוכרו כל תושבי העיירה כחסידי אומות העולם, ובשנת 2007 הוכרו 40 אנשים באופן אישי כחסידי אומות העולם. הנשיא **ז'אק שיראק** הוקירם כגיבורים בשנת 2004.

דוגמה נוספת להתגייסותם והיענותם של קבוצת תושבים להצלת יהודים, הייתה בעיירה נוננטולה באיטליה. כומר העיירה **דון אריגו** בקארי והרופא ד"ר **ג'וזפה מוראלי** הצילו 120 יהודים, רובם ילדים. החל מיולי 1942 הם נתנו מחסה ל-50 ילדים מאזור הכיבוש האיטלקי ביוגוסלביה שהופרדו מהוריהם, וכן לפליטים יהודים מגרמניה ומלובר. חלקם הוסתרו ב"וילה אמה" והאחרים במנזר ובבתי תושבי העיירה, כשהמצילים דואגים לכל מחסורם ואף שילבו אותם בעבודה חקלאית. בערב יום כיפור 1943, בסיוע של מדריכים יהודים, הילדים הוברחו ברכבת דרך גבול שווייץ.

אסירה באושוויץ. היא ביצעה בסתר הפלות באסירות במחנה, בידיעה שהן יומתו באכזריות אם יתגלה הריון. כך הצילה נשים רבות תוך סיכון מתמיד של חייה. במספר מקרים המיתה ילוד חי כדי להציל את חיי אמו. **גיזלה פרל** הועמדה למשפט בארה"ב ויצאה זכאית [24,23]. עלינו לציין שקיים אתר הסוקר יהודים שהצילו יהודים בתקופת השואה. ברור שכולם היו בסכנה מתמדת [25]. מאמצים שצלחו להצלת פליטים יהודים שהגיעו לחופי פורטוגל (תחת הפשיסט סלאזר), נעשו על ידי רופא העור וההיסטוריון היהודי ד"ר **יצחק אוגוסטו ד'אסגוי** (D'Esaguy) [26]. בסיוע של ארגונים יהודים אמריקנים (AJDC), הצליחו מספר יהודים פורטוגזים למנוע משלטונות פורטוגל להחזיר לגרמניה ספינות ובהן מהגרים יהודים. קיימת בארץ גם התארגנות למתן אות **"Jewish Rescuer Citation"** מטעם ארגון בני ברית – הוועדה להוקרת גבורתם של המצילים היהודיים בשואה [27].

בחרנו להתמקד במאמר זה במעשי הצלה שנעשו על ידי רופאים, אך ראויים לציון גם אחיות, רוקחים ובעלי מקצועות רפואיים אחרים, שפעלו באומץ ותוך סיכון עצמי למען הצלת יהודים. כדוגמה אחת, נזכיר לסיום את סיפורו יוצא הדופן של הפיזיותרפיסט-מעסה של הצמרת הנאצית, **פליקס קרסטן**, שהצליח, ממש מתוך חדרי הצמרת הנאצית, לא רק להעביר ידיעות למחתרות ולמדינות הברית, אלא גם להציל יהודים ולוחמי מחתרות [28].

לסיכום

במציאות החשוכה של מעשי דיכוי, השפלה, רצח והשמדת עם מבית היוצר של הנאצים ועוזריהם, פרי הבאושים של השקפת עולם מעוותת, לקחו חלק פעיל, מרכזי ויוזם רופאים, אשר נשבעו את שבועת היפוקרטס, כשרוב העולם שתק. דווקא בשל כך מן הראוי לזכור ולהזכיר את אותם אנשי רפואה – רופאים, סטודנטים, אחיות, פיזיותרפיסטים ורוקחים – אשר התנגדו, לחמו והצילו יהודים, תוך סיכון עצמי, ותוך שמירה על צלם אנוש ונאמנות לצו מצפונם, למוסר הרפואי ולשבועתם. ניסינו במאמר להזכיר אותם ואת פועלם, ויעידו סיפוריהם של המעטים שהוזכרו על כל האחרים, אלו הידועים אשר זכו להכרה ולהוקרה, וגם אותם אלו שנתרו עלומים. ●

"[...] בתוך המלחמה הנוראה, הם – הם שעמדו יום יום בקרב, והם הצדיקים שבסדום, שבזכותם העולם לא חרב. הם, בתולדותיו של עמי הרצוח, החנוק, הירוי והמת, היו עמודי החסד והרחמים שעליהם העולם עומד. ובפניהם, בפני גבורתם, שהיא עדיין לנו חידה, אנחנו, היהודים, מרכינים את ראשינו – בתודה."

(חיים חפר, "חסידי האומות", 1987)

פרט לאחד ניצלו כולם, ואילו רוב ההורים של ילדי וילה אמה נרצחו. הכומר בקארי נתפש על ידי הגסטאפו, נכלא בכלא בולוניה ועבר עינויים קשים. הכומר והרופא הוכרו שניהם כחסידי אומות העולם [18].

רופאים יהודים אמיצים מצילי יהודים

ברצוננו להוסיף ולהזכיר גם רופאים יהודים אמיצים, אשר לחמו בעוז בנאצים וסייעו בהצלת יהודים, תוך סיכון עצמי, אך מעצם היותם יהודים אינם יכולים להיכלל בין חסידי אומות העולם. נציין אחדים מהם:

פרופ' **אלפרד ג'ילבר דרייפוס** הצרפתי [19] היה קרוב של **אלפרד דרייפוס**. לאחר שאחיו הצעיר, שהיה רופא, נפל בקרב, הוא הלך בעקבותיו ולמד רפואה, למרות נטייתו לספרות ומדעי הרוח. לדבריו "סופר לא יכול לרפא חולים, אך רופא יכול להיות ביום רופא, ובלילה לוגיקן, פסיכולוג או מחנך [...]". **ג'ילבר** אכן התפרסם כרופא וכאיש רוח כאחד. קידומו הרפואי היה מהיר. ב-1934 מונה כרופא בכיר ויועץ לרפואה פנימית, כשהוא משלב מחקר מעבדתי וקליניקה, והפך לשם דבר באנדוקרינולוגיה. עם נפילת צרפת, עבר לאזור "החופשי", חבר למחתרת ועמד בראש קבוצת ה-Brigade des Maures. עם כניסת הגרמנים ארגן שירותי רפואה לאנשי המחתרת. נתפס בשנת 1943 בשמו המחתרתי **Gilbert Debrise** ונשלח למחנות **Ebensee**, **Dachau**, **Mauthausen** שם התיידד עם כירורג-סופר-משורר לא יהודי **Francois Wetterwald**, אשר פרסם [20] את הספר **Les Morts Inutile** (Useless Death), ובו הקדיש פרק שלם לידידו **ג'ילברט**. וכך כתב: "במחנות, מצד אחד הרעיון היה לעזור עד כמה שאפשר ליותר חולים-אסירים, אך מצד שני לא להחזירם לעבודה (לטובת הגרמנים) [...]". לתדהמתו, לא כל הרופאים והאחיות במחנות נהגו לפי עיקרון זה. **דרייפוס** פרסם שני ספרים שבהם הנציח את המצב במחנות ואת זוועות פעולותיהם של הרופאים הגרמנים. לאחר השחרור נשאר לטפל בחבריו האסירים. בהמשך שב לפריס ועבד בבית החולים **Pitie**. הוא פרסם עבודות על התנאים במחנות ומצב האסירים והניצולים, כולל דיווח על תחלואה והזדקנות מוקדמים בקרב אסירי המחנות. הגינקולוג היהודי **מקס סמואל** (**ד"ר שמואל**) אולץ לקחת חלק בניתוחי עיקור של נשים יהודיות בבלוק 10 באושוויץ, כעוזרם של **קלאוברג** ו**שומן** הגרמנים ו**דרינג** הפולני. הוא שיתף פעולה מחשש לחיי בתו, שהייתה אסירה במחנה. לאחר שהבת נרצחה ולא היה לו מה להפסיד, ביצע במספר נשים ניתוחים מדומים, שלא פגעו בפוריותן. אחת הנשים נספתה. שלוש שרדו וזכו ללדת ילדים. ד"ר **שמואל** הוצא להורג בעקבות הלשנת אחת האחיות [21]. כך מעיד **עובדיה ברוך**, ניצול אושוויץ, שאשתו **עליזה** הייתה בין אותן נשים, ולהפתעתה הרתה וזכתה ללדת בן ובת: "לימים התברר כי ד"ר **שמואל**, הרופא היהודי שניתח במצוותו של ד"ר **מנגלה**, ביצע בשלוש נשים ניתוחים מזויפים: הוא פתח את בטנו ולא הוציא דבר. כשבכו מכאבים וקיללו אותו, אמר להן כי יום אחד עוד יבינו מה עשה למענן. כשהנאצים גילו מה עשה – תלו אותו. שלוש הנשים שהציל הביאו ילדים לעולם. אחד מהם נושא את שמו של ד"ר **שמואל**" [22].

ד"ר **גיזלה פרל**, גינקולוגית יהודיה ילידת הונגריה, הייתה

ביבליוגרפיה

1. Jewish Rescuers During the holocaust. Massuah, 2004; 32:15-20.
2. <http://www.yadvashem.org/righteous/statistics.html>
3. Halioua B, Ichou A, Halioua B & al, Righteous Among the Nations: doctors and medical students. BMJ, 2014; 349:g7657.
4. Halioua B & Prasquier R, Tribute to the Righteous Among the Nations Polish doctors and medical students. Przegl Lek, 2015; 72(6):291-4. Polish
5. <https://sprawiedliwi.org.pl/pl/historie-pomocy/historia-pomocy-kollataj-srzednicki-jan>
6. <http://www.yadvashem.org/he/righteous/stories/zegota.html>
7. <http://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,21510255,prof-franciszek-raszeja-poswiecil-zycie-dla-zydowskiego-pacjenta.html>. Haaretz Daily Newspaper, June 1st, 2016.
8. De Froe A, Anthropologisch onderzoek van de zoogenaamde Portugeesche joden in Nederland” (1943). On: <http://db.yadvashem.org/righteous/family.html?language=en&itemId=5764094>
9. https://www.washingtonpost.com/national/tina-strobos-dutch-student-who-rescued-100-jews-during-the-holocaust-dies-at-91/2012/02/29/gIQAfalKjR_story.html?noredirect=on&utm_term=.f14a56387506
10. <http://www.yadvashem.org/he/righteous/stories/helmy-szturmann.html>
11. Halioua B & Hauptmann G, Adelaide Hautval (1906-1988): An exemplary medical personality. Presse Med, 2015; 44(12 Pt 1):1290-6.
12. <http://resistanceheroines.blogspot.com/2015/09/adelaide-hautval-1906-1988.html>
13. Lingens-Reiner E, (1908-2002), Prisoners of Fear. London: Victor Gollancz, 1948.
14. Haskel A, Ordinary heroes. Shorashim, Tel Aviv, 2014, p. 184-191.
15. Donchin Y, Ohry A, A story about the King of Denmark's horse, a mechanical ventilator and a righteous man of nations. Harefuah, 1998; 134(8):658-9. Hebrew.
16. <http://maitron-fusilles-40-44.univ-paris1.fr/spip.php?article183638> (on Roger Le Forestier)
17. Bauminger A, Righteous Among the Nations. Am- Oved Publication. Tel Aviv 1978, p.25-28.
18. Bricaire H, Eulogy for Alfred-Gilbert Dreyfus (1902-1989). Bull Acad Natl Med. 1990; 174(4):487-496
19. https://fr.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois_Wetterwald
20. Siegel SJ, Treating an Auschwitz Prisoner-Physician: The Case of Dr. Maximilian Samuel. Holocaust and Genocide Studies, 2014; 28: Issue 3: 450-481.
21. Baruch O , (1922-2010), on: <http://www.yadvashem.org/he/remembrance/survivors/baruch.html>.
22. Perl G, I Was A Doctor in Auschwitz, Library of Congress, USA, 1948, pp. 79-85
23. Nadav D, Medicine and Nazism. Ministry of Defense, Tel Aviv, 2006, pp. 115-116
24. <http://www.jewishholocaustrescuers.com>. Institute for the Study of Rescue and Altruism in the Holocaust, a nonprofit corporation
25. Ohry A , de Fatima -Nunes M , A forgotten Jewish-Portuguese Historian of Medicine: Dr. Augusto Isaac d'Esaguy ,OSE, 1899-1961. Accepted for oral presentation , at the International Society for the History of Medicine meeting, Lisbon, Portugal, September 2018.
26. worldcenter@bnaibrith.org
27. Ohry A, Dr. Felix Kersten: physiotherapist, mysticist and Righteous man. Harefuah, 1999; 137; 346-7.

כרוניקה

השפעת עישון סיגריות, סיגרים ומקטרת על הסיכון לתמותה

בלבד ופה), ערכי HR היו - 4.06 למעשני סיגריות, 1.61 למעשני סיגרים ו-1.58 למעשני מקטרת. לגבי אנשים המעשנים מדי יום או שלא מדי יום, נמצא קשר משמעותי בין תמותה מסרטן ריאות (HR=6.24), מסרטן הפה (HR=4.62), מאירועי כלי דם (HR=1.43), מאירועי לב (HR=1.24), מאירוע מוח (HR=1.39) ומחסימה נשימתית מתמשכת (HR=7.66). החוקרים מסכמים, כי שוב הוכח שכל צורה של עישון טבק מעלה את הסיכון לתמותה ממחלות ממאירות ואחרות.

איתן ישראלי

קריסטנסן וחב' (JAMA 2018;178:469) בדקו את ההשפעה של עישון סיגריות, סיגרים ומקטרת על הסיכון לתמותה בעבר ובהווה בארה"ב. המחקר כלל מעל 357,000 איש, זמן המעקב היה משנות 1985 עד שנת 2011.

התברר כי בעבר רוב המעשנים סיגרים או מקטרת היו גברים (98%) ורוב זה נשמר גם עתה, אך פחת מעט (78%), בעוד ששיעור המעשנים בתקופתנו דומה בין המינים. במשך זמן המעקב נרשמו 51150 מקרי תמותה. נמצא כי בין מעשני סיגריות בלבד, סיכון התמותה מכל סיבה הוא 1.98 והערך לגבי מעשני סיגרים הוא 1.20 לעומת לא מעשנים. לגבי הסיכון לתמותה ממחלות ממאירות הקשורות בעישון, (שלפוחית השתן, גרון, בית בליעה, ריאות,